

'פסח זימנא קביעא ליה, אי אקרביה אקרביה ואי לא אקרביה אידחי ליה'. מדברי רש"י (רע"ב) ותוס' מבואר שעובר ב'בל תאחר' מיד. [וכמו בצדקה, כשיש עניים לפניו שעובר לאלתר – לשיטת התוס'. וכן לענין בכורים, משמע בתוס' (ד"ה ומעשרות) שעובר כשעבר זמנא].
ואולם הרמב"ם השמיט דין זה ומשמע שלדעתו אין 'בל תאחר' בקרבן פסח. ואפשר שסובר שאין שייך 'בל תאחר' אלא בדבר שאפשר להקריבו לאחר מכן אלא שאיחרוהו, אבל דבר שקבוע לו זמן ועבר זמנו, אין זה בכלל 'לא תאחר' אלא ביטול המצוה מכל וכל (עפ"י מנחת חינוך ה).
א. ע' גם בטורי אבן שנסא ונתן בדבר. וע"ע בשפת אמת. ובאבי עזרי (מעשה הקרבנות יד, ג) צדד לחלק שאם הפריש קרבן ולא הביאו – עובר בב"ת, ואם לא הפריש כלל – אינו עובר, אלא שחזר ופקפק על חילוק זה.
ויש להעיר על הסברה הנ"ל, שלפי מה שהצריכו בגמרא להלן לימוד מיוחד שקרבן שעברו עליו ב'בל תאחר' לא נפסל מהקרבה, מזה משמע שבעצם שייך 'בל תאחר' גם בדבר שלא יהא ראוי להקרבה לעולם. ואולם יש לחלק בין פסול הנובע רק כתוצאה מהאחר ובין פסול שהוא מדין הקרבן גופא, שאפשר שזה אינו בכלל 'לא תאחר לשלמו' משום שאינו 'בר איחור' ו'בר תשלומין' מעיקרא.
ויש לעיין, כאשר הפריש פסח ולא הביאו כלל, הלא מחויב להביא פסח שני, ולכאורה מביא בשני את מה שהפריש לראשון [ול"ע כעת. ובייחוד יש לעיין לרבי מאיר שעובר ברגל אחד, ואם כן הלא כיון שנעשה זה שלמים אולי צריך להקריבו קודם שיעבור חג המצות]. ואם כן מדוע לא יעבור בבל-תאחר על כך שאיחרו מהקרבה בראשון. אך יש לקיים הדברים כשהקריב קרבן אחר בראשון ונעשה זה שלמים ועובר בבל תאחר רק בשלשה רגלים ולא מיד, כי ביטלו לגמרי ממצוותו.
ב. שיטת הרשב"א (מובא להלן) שאין עוברים ב'בל תאחר' לאלתר כשעניים לפניו, כי החיוב שחל עתה אינו מכריח עבירת 'בל תאחר' הגם שעבר על חיובו. ולפי סברתו לכאורה נראה שגם בפסח לא יעבור לאלתר בבל תאחר, ודלא כרש"י ותוס', וקושיית הגמרא היא שאי אפשר שבקרבן פסח יעבור בשלשה רגלים שהרי אינו קרב אלא בניסן. אך יש לומר שכאן מודה הרשב"א שעובר לאלתר מהטעם הזה עצמו שאי אפשר להקישו לשאר קרבנות לשלשה רגלים ועל כרחך מתפרש 'בל תאחר' כשאחרו מלהקריבו בזמנו.

דף ו

'אותו בלא ירצה ואין מאחר נדרו בלא ירצה'. התוס' (ה: ד"ה מה. וכן בזבחים כט) תמהו מדוע צריך לימוד על כך שאינו נפסל בדיעבד.
ונראה שהוצרך הכתוב לומר מפני שהוא דומה לקרבן שעבר זמנו [וכן אתה אומר כלפי מה שאמרו בבבלייתא דלעיל, יכול יהא בכור שעברה שנתו כפסולי המוקדשין]. וכיון שהכתוב מדבר בענין 'חוץ לזמנו', הייתי אומר שגם זה בכלל, לכך נצרך המיעוט לומר שאין קרבן נפסל חוץ לזמן 'בל תאחר' (קרו אורה זבחים כט).
עוד יש לומר, משום שבאיחור הקרבן יש 'עשה' ו'לא תעשה', הרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, לכך צריך ללימוד מיוחד שאין האיחור מעכב את ריצוי הקרבן (עפ"י שפת אמת ומרומי שדה שם. וע' בשפת אמת כאן).
עוד יש לומר שהיה מקום לפרש לא תאחר לשלמו – שלא יביאנו כלל באיחור הזמן (שפת אמת). ובהגהות מצפה איתן (זבחים שם) כתב שצריך קרא שלא נאמר אין אדם מתכפר ונרצה בדבר עבירה.

'אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו'. ודאי אין אשה זו מתה אלא אם היא בת מוות מצד עצמה בגלל חטאיה, אולם כיון שמשפטי ה' אמת צדקו יחדו, הרי לא יתכן שיגיע צער לבעלה ולשאר משפחתה, אם לא שגם הם צריכים להענש משום עבירות שבידם. ומה חטא חטא הבעל שאשתו מתה עליו? על זה אמרו רז"ל, מפני שמבקשין ממנו ממון ואין לו; –

ומה חטאו במה שאין לו מה לפרוע? – אלא אילו היה מרגיש באמת את חיובו לזולת, ודאי היה לו ממון כדי לפרוע חובותיו, כי גדול כחה של הרגשת הכרת טובה והשבת גמול שהוא נותן לו לאדם אומץ ותעצומות ללא גבול. ואין לך דבר העומד בפני מי שמרגיש את חיובו. ואם אין לו לפרוע, אות הוא שאדם זה פגום במידת 'הכרת הטוב' לזולת.

והרי אין לך גדול יותר מחיובו של אדם שהוא חייב לאשתו, כי הרי אין 'מלוה' ומטיב גדול לאדם יותר מאשתו. ואם לאנשים אחרים הוא אינו מרגיש הכרת הטוב די הצורך, גם לאשתו אינו מכיר טובה, וכיון שכן נוטלין אותה הימנו (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ לב תשל"ב, א תשל"ג).

'מוצא שפתיך זו מצות עשה, תשמור זו מצות לא תעשה'. ע' בבאור הדרשה ובישוב קושית התוס', במשך חכמה תצא כג, כד; בית הלוי ח"א יז.

'בפיך זו צדקה'. ע' בגדר הדין בחדושי הגר"ח הלוי מכירה ככ"ז; קהלות יעקב ח"ג יח. (וע"ע בשו"ת הר"י מגאש קנא; שו"ת הר"ן א).

זעשית – אזהרה לבית דין שיעשוך...' יש אומרים שמכאן המקור לכך שבית דין כופים על המצוות (ע' בינת אדם שער איסור והתרן; שו"ת טוב טעם ודעת רכ; שו"ת מהר"ם שיק או"ח שכב. מובאים בספר מגדים חדשים ח"א עמ' כח, ע"ש). ואולם מדברי התוס' שהקשו מדוע צריך לימוד מיוחד לדין כפיה בקרבנות, מבואר שיש מקור אחר [ומדאורייתא] לכפייה על מצוות עשה (ונקטו כן כהנחה פשוטה – דהא קיימא לן (בשבעות כו ועוד) חולין מקדשים לא ילפינו).

'אמר רבא: וצדקה מיחייב עלה לאלתר, מאי טעמא דהא קיימי עניים'. התוס' (ד. ד"ה צדקות) מפרשים, כאשר יש עניים מזומנים ואינו נותן – עובר ב'בל תאחר' לאלתר. [אפשר שאם טרוד בדבר מצוה או אפילו בדבר הרשות אינו עובר בשהייתו, אלא רק אם אין בדעתו ליתן או שדוחה בפשיעה. עפ"י חו"א דמאי ב.ב. וכן נסתפק בדבר בנגעים יג]. וכשאננם מזומנים – אינו עובר מיד אבל חייב לחזור אחר עניים עד שלא יעברו הרגלים, וכנ"ל לענין קרבנות (וכן דעת הרא"ה).

והרשב"א הקשה על כך, הלא כשם שבקרבנות מצווה ב'עשה' להביאם ברגל הראשון כמו שאמרו לעיל, ואף על פי כן אינו עובר ב'בל תאחר' עד שיעברו שלשה רגלים, כמו כן נאמר לענין צדקה, אף על פי שהם מזומנים לפניו ומצווה ליתן להם, מדוע יעבור ב'בל תאחר'. ועוד הקשה, הלא גם בקרבנות אם בית המקדש וכהנים לפניו אינו עובר, ומאי שנא מעניים לפניו [אמנם יש אומרים שאם המזבח לפניו ונמנע מלהביא – עובר מיד. עמאירי]. ולכן פירש שרבא לא דיבר על איסור 'בל תאחר' אלא על 'עשה' בלבד, אבל 'בל תאחר' אינו תלוי אלא ברגלים, גם כשעניים לפניו (וכן כתב בתורא"ש בשם רבנו יונה. וכן דעת הר"ד).

[בספר אבי עזרי (מתנות עניים ח,א – בתרא) יישב שיטת התוס' מקושיות הרשב"א; יש לחלק בין מצות צדקה כשעניים לפניו, שחיובו נובע מעיקר מצות צדקה, לעומת ה'עשה' להביא ברגל הראשון שאינו מעיקר חיוב הקרבן אלא מצוה בעלמא שיביא קרבנותיו ברגל, אבל מצד דיני חיוב הקרבן אין זמן

מסוים, הלכך מצוה זאת אינה גוררת לאו ד'בל תאחר'. וכן הקושיא השניה – ודאי אין זה מדין הקרבן להקריבו כשנמצא במקדש ומזומנים לפניו הכהנים, אלא אולי מדין 'זריזים מקדימים למצוות' הוא, ועל כן אין זה שייך ל'בל תאחר'.

ויש שיטה שלישית, שבצדקה ושאר דברים שאינם שייכים למקדש, אין 'בל תאחר' תלוי ברגלים כלל, אלא אם עניים לפניו עובר לאלתר ואם אינם לפניו מסתבר שצריך להפריש מה שנדר ולהניחו עד שיבואו עניים [שהרי יש איסור מיוחד ל'אמר ולא הפריש', כמו שאמרו לעיל], אך אינו מחויב לחזור אחריהם (עפ"י ר"ן. וכתב שכן היא גם דעת הרמב"ם מתנות עניים ה,א. וכ"כ הגר"א בדעתו. [והמפרשים העירו מדברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות יד; ספר המצוות שלו) שלענין מתנות עניים משמע שתלוי ברגלים. וע' בשפת אמת; שבט הלוי ח"ב קיז]. וכן פסק השו"ע (יו"ד רנו,ג) והש"ך.

(ע"ב) 'אשה מה היא בבל תאחר, מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה'. מכאן ראייה שאשה פטורה ממצות ראייה מכל וכל, אף מראיית פנים בעזרה, וכמו שכתבו התוס' ריש חגיגה (גליון מהרש"א). ואולם בירושלמי מובא שנשים חייבות בראית פנים ואינן פטורות אלא מקרבן ראייה. ויש אומרים שגם הרמב"ם נוקט כן להלכה ולכך פסק שנשים חייבות בבל תאחר [הגם שמשמע מסתימת דבריו שאשה פטורה משמחה. וכן מפורש בראב"ד] (עפ"י דובב משרים ח"א קלד).

הסברים נוספים לדברי הרמב"ם – ע' בשאגת אריה טו; טורי אבן; דובב משרים ח"א מה; שבט הלוי ח"ב קטו. וע"ע במצוין ב'מאור ישראל'.

דף ז

'בעל מום מי מצי אכיל ליה? – דקים ליה ביה שכלו לו חדשיו'. צריך עיון, הלא כיון שחי יותר משמונה ימים הוברר שאינו נפל ובאמת היה מותר לאכלו גם ביום שנולד, ואם כן הלא אף שלא ידענו שכלו חדשיו לכאורה צריך למנות מיום שנולד [ואינו דומה לתם, שאף שבודאי כלו חדשיו פסול להרצאה עד שמונה ימים (כמו שכתב הרמב"ם הל' איסורי מזבח ג,ח), ולכן מונים לו משעה שראוי להרצאה]. ובגמרא היה אפשר לפרש כוונת התירוץ שכיון שיש אפשרות לידע שכלו לו חדשיו ואז מותר לפיכך לעולם מונים לו משעה שנולד, אף כשלא ידענו אם כלו חדשיו שהרי הוברר שהיה מותר, אבל ברמב"ם (בכורות א,ח. וכן הוא בר"ח) ובשלחן ערוך (יו"ד שו,ז) מפורש שמונה לו שנה מלידתו רק אם כלו לו חדשיו. וצריך עיון (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד מז,א).

וכבר דן בשאלה זו הריטב"א, ומסקנתו הואיל וסוף סוף אינו ראוי לאכילה מצד הספק, אין להחשיב אותם ימים בכלל השנה.

ע"ע בשפת אמת. עוד בענין דבר שאינו ראוי מחמת הספק, אם נחשב 'אינו ראוי' בהחלט – ע' במובא בב"ב פא ובפסחים פט. עוד דנו אחרונים אם יש להוכיח מכאן שאיסור אכילת פחות מכן שמונה הוא מדאורייתא – ע' בהלכות בכורות למהרי"ט אלגאזי פ"ד כה; דגול מרכבה יו"ד טו; שו"ת משיב דבר ח"ב יג; טורי אבן שפת אמת ומאור ישראל.

זכולוהו מאי טעמא לא אמרי מהאי? – דלמא מאי ראשון ראשון למילתיה. קשה, הלא כמו כן אפשר לפרש על החדש השלישי או השנים-עשר – למילתיה דהמן שבו הכתוב מדבר (כן הקשה מהרש"א)? ויש לפרש כוונת הקושיא, שמא בא הכתוב להודיענו גודל רשעותו של המן שמיד בחדש הראשון

ג. חילופי תודה, כגון שהמיר תודה והרי היא ותמורתה קודש – שתיהן בבל תאחר. אבל אם נתערבו ומתה אחת מהן, הואיל ואי אפשר להביא את הנשאר (שהרי התודה טעונה לחם ותמורתה באה ללא לחם, וכיון שאינו יודע אם זו תודה או תמורתה, אין לה תקנה) – אין בה 'בל תאחר'.

תודה שאבדה והפריש אחרת ומצא הראשונה ועדיין לא נתכפר בה – טעון לחם, הלכך אם נתערבו ומתה אחת – מביא את הנשאר עם לחם ויש בה בל תאחר (רש"ש, עפ"י מנחות עט).

דפים ה – ו

- ז. א. האם עולי רגלים טעונים לינה בירושלים בלילה שלאחר החג?
ב. קרבן שנתאחרו בעליו בהקרבנו ועברו עליו ב'בל תאחר' – האם הוא נפסל?
א. כשם שחג המצות טעון לינה (ופנית בבקר והלכת לאהליך) כך חג הסוכות טעון לינה (לכך ייתר הכתוב חג הסכות, להקישו לחג המצות. ולדעת כמה תנאים למדים לכל החגים מופנית בבקר – כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא לבקר. עתוס' חגיגה יז.).
א. התוס' צדדו אם די ללון בלילה שלאחר יו"ט הראשון (כמו שפרש"י), או שמא צריך ללון כל שבעת ימי הפסח וכל ימי החג.
ב. הרמב"ם השמיט דין לינה ברגלים מלבד בביכורים.
דין לינה בשמיני עצרת ובשבועות ופסח שני – נתבאר בסוכה מז.
- ב. קרבן שאחרוהו ועברו עליו בבל תאחר – לא נפסל בשל כך. (בן עזאי דרש מלא ירצה המקריב אתו שנאמר בפייגול – הוא ב'לא ירצה' ואין מאחר נדרו ב'לא ירצה'. ולדעת החולקים על דרשה זו (עתוס') יש לדרוש מוהיה בכ חטא – ולא בקרבנך חטא).

דף ו

- ח. א. אשתו של אדם, האם היא בכלל חטאו באיחור הבאת חובותיו?
ב. האם יש חילוק בין אומר להפריש ולא הפריש, ובין הפריש ולא הקריב – לענין איסור איחור.
ג. האם בית דין כופים אדם להביא קרבנות המוטלים עליו חובה?
ד. מתי עוברים בבל-תאחר בצדקה?
ה. קרבן שהיה חולה ברגל – מה דינו לענין איסור איחור?
ו. מי שאחר חובותיו ועברו שלשה רגלים, האם עובר כל יום ויום בבל תאחר אם לאו?
ז. יורש מהו בבל תאחר?
ח. אשה מהי בבל תאחר?
- א. דרשו מוהיה בכ חטא – ולא באשתך חטא. [אעפ"י שאמר רבי יוחנן ואיתימא רבי אלעזר אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשים ממנו ואין לו – אין בל-תאחר בכלל זה].
- א. כיון ששילם לבסוף – אינה נענשת. ואין חילוק בין קרבנות לצדקות ושאר חובות ממון (עפ"י תוס'; שו"ת הרשב"א ח"ג שמה. ולפי זה אין האשה נענשת בעוון נדרים אלא אם גמר בדעתו שלא לשלם נדרו. טורי אבן). ובתוספות רי"ד מבואר שאעפ"י שעדיין לא שילם, כל שיש לו מה לשלם ולקיים נדרו אלא שעברו עליו שלשה רגלים – אין אשתו מתה. ורק אם כילה ממונו והגזברים באים למשכנו ואין לו מה ליתן – בעוון זה מתה (ע' גם בערוך לנר).

ב. יש מי שכתב שתנא דברייתא החולק על בן עזאי סובר שאשתו נענשת על בל תאחר. וכן מבואר במדרש ובזוהר (עפ"י שפת אמת. וע' נצוצי אורות להרחי"א על זהר וישלח קעה. ספר חרדים מצוות ל"ת התלויות בידיים, צט).

ב. מבואר בגמרא שבין אם אמר ולא הפריש בין הפריש ולא הקריב – עוברים ב'עשה' ובלא-תעשה דלא תאחר. ובשניהם בית דין כופים לקיים חובתו. והצריכו דרשות מיוחדות על שני האופנים כי אין ללמדם זה מזה [שמצד אחד הפרשה חמורה מדיבור בעלמא, מאידך בהפרשה כבר נכנס הקרבן לרשות גבוה בכל מקום שהוא שם, ואין ללמוד מאמר ולא הפריש שעדיין לא קיים את דיבורו כלל].

א. נראה בסוגיא שעוברים ב'עשה' ברגל ראשון בשני האופנים (עפ"י טורי אבן). ויש מי שכתב שבאמר ולא הפריש אין עוברים ב'עשה' אלא בשלש רגלים בדומה ל'לאו' (עפ"י פני יהושע ביצה ט).

ב. הטורי-אבן נקט שלפי ריש לקיש (בחולין קלט): הסובר שקדשי בדיק הבית לאחר שהפרישם אינו חייב באחריות גניבה או אבידה, אין בהם 'בל תאחר' בהפריש ולא הקריב, כי בכל מקום שהם נמצאים ברשות גבוה הם.

ובאבי-עזרי (מעשה הקרבנות יד, ג) השיג על דבריו כי אעפ"י שאינו חייב באחריות, כל עוד הם אצלו מחויב להביאם בגלל נדרו (וכע"ז מובא מהגרנ"ט (נדרים, ג). וע"ע דובב מישרים ח"א מב, ב; שבט הלוי ח"ב קטז).

ג. עוד כתב הטורי-אבן שאין 'בל תאחר' על הפרשת מעשר-בהמה. ובחזון-איש (בכורות כו, ג) צידד בזה (וע' גם בקרבן העדה על הירושלמי שקלים ג,א).

ד. מסר את הקרבן לכהן, גם אם עבר הרגל אצל כהן – לא עברו ב'בל תאחר'. ומכל מקום אין ראוי שהכהן ישהה, כי גורם לבעלים שלא להקריב בזמנו. ואם יודע בעליו שהכהן יעכב, חייב למסור לכהן אחר להקריב בזמנו (עפ"י חזון איש ב"ק כ, טו). ויש שנסתפקו בדבר אם יש 'בל תאחר' כשמסר לכהן ולא הקריב (ע' דבר אברהם ח"ב ג). וכבר הביא המאירי שתי דעות, אם הכהן עובר בכל תאחר או דוקא ישראל שלא נתן לכהן.

ג. בית דין כופים אדם בעל כרחו להביא קרבנות-חובה, בין כשנדר להביא ולא הפריש בין הפריש ולא הקריב. וצריך שיאמר 'רוצה אני' בהקרבתו.

כתבו התוס' (עפ"י ערכין כא): אם כבר עבר ב'בל תאחר', בית דין כופים אותו בין בחטאת ואשם בין בעולה ושלמים, אבל קודם שעבר הזמן ורואים שהוא מתעצל ומוציא הוצאות חנם כדי שלא ישאר בידו מה לקנות – ממשכנים אותו בעולות ושלמים, ואם אין מוצאים במה למשכנו – כופים אותו. אבל לא בחטאות ואשמות הואיל והוא מחוסר כפרה מניחים שלא יימנע כפרתו מעצמו (וכ"כ במלחמות ה' לרמב"ן רפ"ד דב"ק, ומובא במשל"מ).

ויש אומרים אפילו אינו מתעצל כעת ממשכנים אותו בעולות ושלמים, שמא יתעצל ולא יביא. ויש סוברים לאידך גיסא; גם אחר שעבר ב'בל תאחר' אין בית דין ממשכנים בחטאת ואשם כיון שמהות הקרבן לכפרה ואין כפרה אלא כשהוא רוצה בה. ע"ע: תוס' כריתות יב. ד"ה או; רמב"ם מעה"ק יד, טו; רשב"א יבמות פז; וב"ק מ: ומאירי; מנחת חינוך תקל, יג שג, טו; קצות החשן ט, א, כה, א; זבח תודה ושפת אמת – ערכין כא; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סז, מז; אגרות משה ח"א קדשים ט; שבט הלוי ח"ד קסג, ג; ביצחק יקרא ח"א נה).

ויש מי שמחלק בין אדם אמיד לשאינו אמיד; באמיד ממשכנים אותו אף בחטאות ואשמות עד שיביא, ובשאינו אמיד אין ממשכנים אותו בהן (עפ"י ריטב"א ב"ב מה).

ד. אמר רבא: בצדקה עובר מיד משום שעניים עומדים לפניו.

- א. לדעת התוס' (ד), אם עניים מזומנים עובר ב'בל תאחר' מיד, ואם אינם מזומנים צריך לחזור אחר עניים עד שלא יעברו הרגלים, שלא יעמוד ב'בל תאחר' כנ"ל בקרבנות. ולדעת הרשב"א והרי"ד, גם כשעניים לפניו אינו עובר ב'בל תאחר' אלא ב'עשה' בלבד. ויש סוברים שבכל הדברים שאינם נוגעים למקדש אין 'בל תאחר' תלוי ברגלים כלל. הלכך אם עניים לפניו עובר לאלתר ואם אינם לפניו מסתבר שצריך להפריש מה שנדר ולהניחו אצלו עד שיבואו עניים, אך אינו מחויב לחזור אחריהם (עפ"י רמב"ם מתנות עניים ה, א; ר"ן).
- ב. פסק רבנו תם: צדקה שפוסקים לגבאי – ישנה בבל-תאחר כשמאחר למסרה לו, אבל הגבאי אינו בבל תאחר כשמחלקה מעט מעט או ממתין לעניים הגונים. ומה שאדם נודר ביד עצמו לכשירצה – אינו בבל-תאחר (עפ"י תוס').
- ג. אפשר שזה שאמרו עובר לאלתר, היינו כשאין בדעתו ליתן או שדוחה בפשיעה, אבל אם טרוד בדבר מצוה או אפילו בדבר הרשות – אינו עובר בשהייתו (עפ"י חזו"א דמאי ב, ב; סוף נגיעים).

ה. קרבן שהיה חולה ברגל, היות והוא נפסל באותה שעה מהקרבה, אין עובר עליו (ואין בו עשה דובאת שמה... אלא לרגל הבא).

- ו. אמר רבא: כיון שעברו עליו שלשה רגלים, בכל יום ויום עובר בבל תאחר.
- א. הרו"ה צידד לומר שאין עובר בכל יום אלא ב'בל תאחר' דרגלים אבל כשעברה שנה ללא רגלים אינו עובר אלא אחת לשנה, ככתוב תאכלנו שנה בשנה.
- ב. כתבו אחרונים: דוקא בבל תאחר, אבל מצות ובאת שמה והבאתם שמה אינה אלא ברגל ולא לאחרי (ע' פני יהושע וטורי אבן). ויש חוככים בדבר (ע' ערוך לגר; שבת הלוי ח"ב קטו).
- ג. יש מפרשים בדעת הירושלמי שאינו עובר בכל יום אלא בכל רגל ורגל (עפ"י קרבן העדה ותוס' הרי"ד בפירוש הירושלמי כאן).
- ד. יש סוברים שבצדקה ושאר דברים שחיונם בלילה כביום, אין עוברים עליהם בכל יום ויום [וכמו איסור בל תלין בשכר פועל שאחר שעבר בוקר ראשון שוב אינו עובר (עפ"י מאירי)]. ויש חולקים (עפ"י יראים השלם שצג).

ז. רבי זירא שאל: יורש מהו בבל תאחר. והביאו ברייתא דרבי חייא שדרש מעמך – פרט ליורש.

ח. רבי זירא שאל: אשה מהי בבל תאחר, שמא כיון שאינה חייבת בראיה – פטורה בבל תאחר, או שמא הלא ישנה במצות שמחה. וכן אמר אביי לדברי רבי זירא שאשה חייבת בשמחה – ישנה בבל-תאחר [אבל אביי עצמו אמר, אשה בעלה משמחה (לפרש"י), בשאר מיני שמחה ולא דוקא בשלמים. ולפרוש רבנו תם: בשלמים. ומ"מ אין החיוב מוטל עליה]. וכן פסק הראב"ד (ריש הל' חגיגה).

- א. יש אומרים שבצדקה ושאר דברים שאינם תלויים ברגלים, ודאי מודה רבי זירא שאשה בכל תאחר (עפ"י מאירי; שפת אמת; משך חכמה מטות).
- ב. בספרי (במדבר ל. והובא ברמב"ן על ספר המצוות עשה צד) ריבו את האשה שעוברת בבל תאחר כאיש. וכן פסק הרמב"ם (מעשה הקרבנות יד, יד. וע"ש בלח"מ ובערו"ל נ כאן). ויש שפסקו שאינה עוברת מפני שאינה חייבת בשמחה (עפ"י המאור ומאירי).

ג. יש אומרים שבשנה בלא רגלים שעוברים בבל תאחר, אף מי שאינו חייב לעלות למקדש עובר (עפ"י טורי אבן ד.).

דפים ו - ז

ט. בכור בהמה - מאימתי מונים לו שנה לענין זמן הקרבתו / אכילתו?

מבואר בגמרא שבכור תם מונים לו שנה משעה שנראה להרצאה - בן שמונת ימים. ובעל מום - משעה שנולד. ודוקא כשידוע שכלו לו חדשיו והיה מותר לאכלו מיד כשנולד, אבל לא ידוע שכלו חדשיו - מונים לו מהיותו בן שמונה ימים, שאז יצא מכלל נפל ומותר באכילה.

א. בירושלמי מבואר שאף בכור תם מונים לו משנולד (ומובא בתור"ד).

ב. נולד תם ונפל בו מום בתוך שנתו; כתבו התוס' (וכן הוכיח הש"ך מכמה ראשונים) שמונים לו מהיום השמיני שרק אז נראה להקרבה. ויש חולקים וסוברים שמונים משנולד (עפ"י רבנו ירוחם; טור יו"ד שו), עכ"פ בזמן הזה שגם קודם שהומם לא עמד להקרבה (עפ"י ברכי יוסף).

ג. מבואר בתוס' שאין מדובר בדוקא על איסור לא תאחר [שאינן ברור אם זה שייך לענין נתינה לכהן] אלא על מצות אכילתו בתוך שנתו.

דף ז

י. א. לאלו דברים אחד בניסן הוא ראש השנה?

ב. כמה ראשי שנה הם?

א. במשנה שנינו: אחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים. ובברייתא מנו דברים אחרים: ראש השנה לחדשים [שניסן הוא הראשון לחדשי השנה. והסיק רבינא: דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי קבלה למדנו. והביאו כמה מקראות מנביאים ומכתובים המורים שניסן הוא ראשון לחדשים], ולעיבורים [ופירושו: להפסקת עיבורין, שעד ר"ח ניסן רשאים לעבר את השנה הקודמת, משנכנס ניסן שוב אין רשאים, וכעדות רבי יהושע ורבי פפייס - שלא כדעת הסוברים שאין מחליטים לעבר אלא קודם פורים], ולתרומת שקלים [- להביא קרבנות הציבור מהתרומה החדשה, גזרה שוה חדשי השנה - חדשי השנה]. ויש אומרים אף לשכירות בתים, שאם השכיר 'לשנה זו' אפילו לא עמד אלא באחד כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה [לאפוקי השכיר 'לשנה' - מונה שנים עשר חדש מיום ליום].

תנא קמא דמתניתין וכן תנא קמא בבריתא, חולקים וסוברים שהקובע הוא אחד בתשרי (כן פירש ופסק הר"ף בתשובה ריב, והובאה גם ב'פאר הדור' קסט). ויש אומרים שלחכמים מחשבים שנה מיום ליום (עפ"י ריטב"א, וע' רשב"א כאן ובנדרים סג. חו"מ שיב; שפת אמת).

ב. לשיטת רבי מאיר ישנם ששה ראשי-שנה: אחד בתשרי, אחד בניסן, אחד באלול, אחד / ט"ז בשבט - כמפורט במשנה. וכן ט"ז בניסן - ראש השנה לעומר (- התר חדש במדינה), ובששה בסיון - ראש השנה לשתי הלחם (- התר חדש במקדש). וכן לרבי שמעון ישנם ששה, אלא שבמקום אחד באלול יש לו ראש השנה אחר; ט"ז בניסן - ראש השנה לרגלים.

[תנא דמתניתין לא שנה ט"ז בניסן ו' בסיון - אם משום שלא מנה אלא את המתחילים מהלילה (רב פפא), או אלו שאינם תלויים במעשה כלשהו (רב שישא בריה דרב אידי), או שהתנא מנה רק ראשי שנים החלים בראש חדש. רב אשי].

ורבי שסתם המשנה, נקט כרבי מאיר לענין מעשר בהמה (א' באלול), וכרבי שמעון לענין בל תאחר (ט"ו בניסן), נמצאו לדבריו שבעה ראשי שנים.

קב

מתי מעברים את השנה - נתבאר בסנהדרין יא-יב.